

Izabela Emerling

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Finansów i Ubezpieczeń

Rola audytu w wykrywaniu nadużyć gospodarczych

Streszczenie

Wykrywanie nadużyć gospodarczych jest skomplikowanym procesem. Wymaga nie tylko dogłębnej wiedzy z dziedziny prawa, finansów i rachunkowości, lecz także umiejętności łączenia pewnych faktów, szukania powiązań. W ostatnich latach bardzo dużą wagę przywiązuje się do audytu jako ważnego instrumentu zarządzania i nadzoru nad jednostkami gospodarczymi. Celem artykułu jest przedstawienie i analiza teoretycznych oraz praktycznych aspektów dotyczących audytu w przedsiębiorstwie i jego roli w wykrywaniu przestępstw gospodarczych. Przedmiotem artykułu jest przedstawienie roli i znaczenia audytu wewnętrznego oraz roli i zadań audytora. Zastosowane metody badawcze opierają się na studiach literaturowych z badanego zakresu oraz analizie przedstawionego przypadku praktycznego.

Słowa kluczowe: błędy, oszustwa księgowo, ryzyko, jednostka gospodarcza, audyt, etyka
Kody klasyfikacji JEL: M41, M42, M14

1. Wprowadzenie

Profesjonalny i obiektywny audyt wewnętrzny jest dla kierownictwa podstawowym źródłem informacji o jednostce gospodarczej. Przepisy wprowadziły obowiązek stworzenia procedur systemu kontroli wewnętrznej – zbioru zasad i mechanizmów, służących zapewnieniu prawidłowego działania przedsiębiorstwa. Jednakże audyt w przedsiębiorstwach w ciągu ostatnich lat przeszedł znaczące zmiany prawne. Kierunek tych zmian należy oceniać pozytywnie, a ujednoczenie form kontroli na poziomie ustawy spowodowało zbliżenie polskich regulacji do wypracowanych przez międzynarodowe organizacje audytowe (w tym przede wszystkim Instytut Audytorów Wewnętrznych IIA). Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na rolę instytucji audytu wewnętrznego w przyszłości i konieczność jego doskonalenia. Obowiązujące bowiem regulacje prawne nie rozwiązały ostatecznie wielu problemów praktycznych związanych ze stosowaniem audytu wewnętrznego. Ponadto niektóre zmiany stawiają przed praktyką i teorią nowe wyzwania oraz problemy dotyczące zarówno kwestii prawnych, jak i metodyki audytu. W niniejszym opracowaniu przedstawiono cele oraz rolę systematycznie i rzetelnie przeprowadzanego audytu w jednostkach gospodarczych, znaczenie wyników przeprowadzanych analiz dla ograniczania wystąpienia nadużyć gospodarczych.

Zarządzający są odpowiedzialni za ustanowienie komórki audytu – niezależnej od pozostałych komórek organizacji. Informacje uzyskane od audytora pozwalają ocenić, czy wdrożony system kontroli wypełnia swoje zadania. Środowisko badania obejmuje styl zarządzania, kulturę instytucji, świadomość zawodową pracowników. Mechanizmy sprawdzające mają na celu zapobieganie, wykrywanie i naprawianie nieprawidłowości, aby zapewnić uporządkowane i skuteczne prowadzenie działalności, utrzymać zgodność z przyjętą polityką wewnętrzną, zabezpieczać majątek, wykrywać nieprawidłowości, ryzyko, a nawet oszustwa, przygotować na czas wymagane informacje o sytuacji finansowej¹.

Zadaniem audytu wewnętrznego ma być zweryfikowanie poprawności funkcjonowania kontroli rozumianej jako system sprawdzania jednostki jako całości,

¹ A. Korombel, *Process of risk identification in internal audit*, w: *Contemporary Trends in Management and Finance. Theory and Practice*, red. M. Sierpińska, P. Szczepankowski, University of Finance and Management in Warsaw, Warsaw 2010, s. 117.

czyli od najmniejszych procesów poszczególnych komórek organizacji po właściwość sformułowanej strategii długookresowej².

Informacje tworzone w rachunkowości mogą mieć różne przeznaczenie. Przede wszystkim są one potrzebne i wykorzystywane do kierowania działalnością poszczególnych przedsiębiorstw, a więc służą celom wewnętrznym (ale zarazem również zewnętrznym) tych przedsiębiorstw³.

Rzetelnie i prawidłowo prowadzona dokumentacja stanowi niezastąpione narzędzie w procesie optymalizacji kosztów, wyników oraz dostarcza bogactwa informacji wykonującemu swoją pracę audytorowi.

2. Rodzaje nadużyć i błędów księgowych w jednostkach gospodarczych

Audytorzy wewnętrzni muszą wykazywać się starannością i umiejętnościami, jakich oczekuje się od odpowiednio rozważnego i kompetentnego audytora wewnętrznego. Należyta staranność zawodowa nie oznacza nieomyślności.

Audytorzy wewnętrzni muszą działać z należyłą starannością zawodową, uwzględniając:

- zakres pracy niezbędny do osiągnięcia celów zadania;
- względną złożoność, istotność oraz znaczenie spraw, do których stosowane są procedury zapewniające;
- adekwatność i skuteczność procesów: kształtujących ład organizacyjny, zarządzania ryzykiem i kontroli;
- prawdopodobieństwo wystąpienia istotnych błędów, oszustw lub niezgodności;
- koszt realizacji zadania w porównaniu z potencjalnymi korzyściami.

Działając z należyłą starannością zawodową, audytorzy wewnętrzni muszą rozważyć możliwość użycia technik audytowych, wykorzystujących technologie informatyczne, oraz innych technik analizy danych. Audytorzy wewnętrzni muszą być wyczuleni na znaczące ryzyka, które mogą wpływać na cele, działalność operacyjną

² T. Lis, *Ewolucja audytu*, w: *Metody i procedury audytu wewnętrznego w jednostkach sektora finansów publicznych*, red. A. Kostur, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2012, s. 27.

³ M. Wójcik-Jurkiewicz, *Kierunki zmian w zakresie wiarygodności sprawozdań finansowych*, w: *Transformacja polskiej rachunkowości na tle rozwoju rachunkowości międzynarodowej*, „Studia Ekonomiczne” 2014, nr 164, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, s. 167.

i zasoby organizacji. Jednakże same procedury, nawet przeprowadzane z należytą starannością zawodową, nie gwarantują, że wszystkie znaczące rodzaje ryzyka zostaną zidentyfikowane⁴.

Pojęcia błędów i nadużyć w jednostkach gospodarczych zostały zdefiniowane również w Międzynarodowym Standardzie Rewizji Finansowej (MSRF) nr 240. Przez termin błąd rozumie się niezamierzone nieprawidłowości w sporządzaniu sprawozdania finansowego, włącznie z nieujęciem księgowym danych lub nieujawnieniem informacji, spowodowane np.: pomyłkami popełnionymi przy zbieraniu i przetwarzaniu danych, na podstawie których sporządza się sprawozdanie finansowe; nieprawidłowymi szacunkami księgowymi, spowodowanymi przecenieniem lub niewłaściwą interpretacją faktów; nieprawidłowym zastosowaniem zasad rachunkowości dotyczących wyceny, klasyfikacji, prezentacji lub ujawnienia informacji. Termin oszustwo oznacza celowe działanie podjęte przez jednego lub kilku członków kierownictwa, osoby sprawujące nadzór, pracowników lub stronę trzecią, przy wykorzystaniu kłamstwa, w celu uzyskania niesprawiedliwej lub nielegalnej korzyści⁵.

Oszustwo może występować zarówno w interesie właścicieli, jak i zarządu danej jednostki. Zarząd w celu uzyskania wyższego wynagrodzenia, uzależnionego od wymiernych efektów w postaci danych zawartych w sprawozdaniu finansowym, może być zainteresowany wykazaniem lepszego wyniku finansowego. Właścicielom także może zależeć na stworzeniu pozorów, iż spółka ma wyższą od rzeczywistej wartość. Ich działania podzielić możemy na dwa rodzaje.

1. Fałszerstwa dla oszukania organów podatkowych, organizacji samorządowych lub gospodarczych, które mają na celu zmniejszenie opłat, podatków i świadczeń bądź utajenie niedozwolonych interesów itp. Może to polegać chociażby na wykazywaniu lepszych wyników od rzeczywistych, by przerzucić zyski dotyczące poprzedniego lub następnego okresu na okres, w którym dochodzi do powstania ich deficytu. Pozwala to uniknąć skutków progresywności taryfy podatku dochodowego w jednostkach nieposiadających osobowości prawnej.
2. Fałszerstwo dla oszukania osób trzecich, z którym do czynienia mamy w przypadku przedstawienia przez właściciela swojej działalności w świetle korzystniejszym

⁴ *Kodeks etyki (The Code of Ethics) IIA – Polska*, Warszawa 2016. Wstęp, Zakres obowiązywania (*Introduction, Applicability and Enforcement*).

⁵ I. Emerling, *Creative accounting versus the financial result of an enterprise*, w: *Human and Social Sciences at the Common Conference*, t. 2, EDIS – Publishing Institution of the University of Zlina, Thomson Ltd, Slovakia 2014, s. 52–56.

bądź mniej korzystnym niż wynika to ze stanu rzeczywistego. Przedstawienie firmy w korzystnym świetle następuje zwykle przed sprzedażą przedsiębiorstwa, w przypadku przystępowania nowych wspólników, zamierzonej fuzji, w celu uzyskania kredytu bankowego, jak również dla celów reklamowych i ambicjonalnych. Z kolei niekorzystne przedstawienie sytuacji firmy ma za zadanie oszukanie wierzycieli przy postępowaniu ugodowym bądź skrzywdzenie wspólników przy podziale zysku⁶

Oszustwa są więc zdefiniowane jako działania umyślne, natomiast błędy jako nieumyślne działania, które doprowadziły do powstania nieprawidłowości w badanym sprawozdaniu finansowym⁷.

Kreowanie wartości we współczesnej rachunkowości wymaga od audytorów znacznej czujności. Dlatego bardzo ważnym problemem jest zachowanie kontroli i utrzymywanie komórek audytu, które mają przeciwdziałać zachowaniom nieetycznym.

3. Geneza oraz pojęcie audytu i kontroli gospodarczej

Wprowadzenie do struktur organizacyjnych jednostek gospodarczych instytucji audytu wewnętrznego było konsekwencją przystąpienia Polski w 2004 r. do Unii Europejskiej. Celem wprowadzenia audytu była optymalizacja gospodarowania środkami poprzez identyfikowanie ryzyka, nieprawidłowości i prezentowanie odstępstw od przyjętych kryteriów, które negatywnie wpływają na zarządzanie środkami, a więc było to równoznaczne z wprowadzeniem kontroli wewnętrznej. Rola audytu wewnętrznego wpisuje się w niezależną i obiektywną działalność operacyjną, która ma na celu pomoc organizacji w osiągnięciu wytyczonych celów, poprzez dokonywanie systematycznej identyfikacji grożącego ryzyka⁸. Wyniki analizy ryzyka są podstawą do sformułowania rekomendacji, które stanowią przesłanki do wyrażenia opinii na temat adekwatności, skuteczności i terminowości mechanizmów kontrolnych oraz doskonalenia efektywności procesów zarządzania ryzykiem.

⁶ K. Schneider, *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, PWE, Warszawa 2007, s. 157.

⁷ A. Hołda, W. Nowak, *Oszustwa w systemie rachunkowości a ewolucja procedur badania sprawozdań finansowych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2003, t. 13(69), s. 117.

⁸ R. Chapman, *Simple Tools and techniques for enterprises risk management*, second ed., Wiley, New York 2011, s. 160.

Słowo „audyt” pochodzi od łacińskiego słowa *audire*, co znaczy przesłuchiwać, badać, słuchać⁹. Audyt wewnętrzny jest instrumentem, który w aktywny, obiektywny i niezależny sposób ocenia wydajność i efektywność systemu kontroli wewnętrznej oraz procesów zarządzania ryzykiem, przynosi wartość dodaną poprzez ujawnianie braków, błędów i słabości oraz poprzez wskazanie możliwości podniesienia jakości pracy¹⁰. Pod pojęciem wartości dodanej rozumie się udoskonalenie struktury jednostki, co umożliwiłoby wygenerowanie większego zysku, czy też osiągnięcie tego samego efektu przy podobnych nakładach¹¹.

Audyt wewnętrzny jest prowadzony, zgodnie z ustawą, w formie:

- kontroli dowodów księgowych oraz zapisów w księgach rachunkowych – jako audyt finansowy,
- kontroli systemu gromadzenia środków i dysponowania nimi,
- kontroli działalności jednostki z punktu widzenia kryterium gospodarności i efektywności zarządzania finansowego.

Dzięki takim działaniom istnieje duże prawdopodobieństwo osiągnięcia celu leżącego u podstaw powołania instytucji audytu wewnętrznego, a mianowicie – dążenia do wysokiej jakości funkcjonowania jednostek, przez:

- usprawnianie procesów zarządzania,
- stymulowanie stałego podnoszenia jakości zarządzania, w drodze wspierania działań kierownictwa,
- wzrost efektywności kontroli wewnętrznej,
- oszczędne, efektywne zarządzanie,
- obniżenie kosztów działania,
- eliminację marnotrawstwa.

Zasady operacyjne działania audytu wewnętrznego to¹²:

- wysoka jakość audytu,
- alokacja zasobów audytu na obszary ryzyka,
- obiektywizm ustaleń,
- uzasadniony, dopuszczalny margines błędu,

⁹ T. Kiziukiewicz, *Audyt wewnętrzny w jednostkach sektora finansów publicznych*, Difin, Warszawa 2009, s. 13.

¹⁰ E. Saunders, *Audyt i kontrola wewnętrzna w przedsiębiorstwach*, Wydawnictwo EDUKATOR, Częstochowa 2002, s. 36.

¹¹ T. Kiziukiewicz, *Audyt...*, op.cit., s. 16.

¹² A.J. Wołoszyn, *Kontrola wewnętrzna i audyt wewnętrzny w jednostkach organizacyjnych sektora finansów publicznych*, w: K. Winiarska, A.J. Wołoszyn, *Rachunkowość budżetowa*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2002, s. 356.

- swobodne porozumiewanie się zarówno w obiegu formalnym, jak i nieformalnym wśród pracowników audytu,
- profesjonalizm audytorów jako niezbędny warunek pozyskiwania korzyści płynących z funkcjonowania audytu,
- ciągle doskonalenie pracowników audytu.

Według definicji Instytutu Audytorów Wewnętrznych (IIA), audyt wewnętrzny jest działalnością, która zapewnia usprawnienie funkcjonowania organizacji i doradza, jak ten cel osiągnąć¹³. Pomaga jej dojść do wytyczonych celów poprzez konsekwentne i systematyczne działania, które prowadzą do poprawy efektywności zarządzania ryzykiem, jednostką gospodarczą¹⁴. Audyt wewnętrzny jest systematycznym badaniem prawidłowości i efektywności działalności jednostki (podmiotu) w ciągu dłuższego okresu, przez odpowiedniego specjalistę (audytora), najczęściej zatrudnionego na etacie w danej jednostce. Chodzi w nim głównie o ocenę i usprawnienie funkcjonowania kontroli wewnętrznej oraz procesu podejmowania decyzji zarządczych. Opracowane raporty są przeznaczone dla organów zarządzających przedsiębiorstwem¹⁵.

4. Audyt śledczy i jego znaczenie w wykrywaniu oszustw

Badania światowych organizacji wykazują, że światowa gospodarka może tracić nawet do 5–6% przychodów w wyniku nadużyć i przestępstw. W skrajnych przypadkach zignorowanie wczesnych sygnałów o nieprawidłowościach może zagrozić dalszej działalności organizacji.

W gospodarce rynkowej kreowanie wartości za wszelką cenę może powodować różne działania, nie zawsze zgodne z literą prawa. Każda firma może się znaleźć zarówno w sytuacji poszkodowanego, jak i posądzonego o nieuczciwość czy spowodowanie strat. Wszędzie tam, gdzie pojawiają się nadużycia albo ryzyko ich zaistnienia, zespół Zarządzania Ryzykiem Nadużyć może świadczyć takie usługi, jak: audyt śledczy, informatyka śledcza, wykrywanie nieprawidłowości za pomocą

¹³ S. Pickett, *Auditing the Risk Management Process*, John Wiley and Sons, Hoboken 2005, s. 5.

¹⁴ K. Czerwiński, *Audyt wewnętrzny*, Wydawnictwo InfoAudit, Warszawa 2005, s. 10.

¹⁵ I. Emerling, S. Bożek, *Protecting the organization against risk and the role of financial audit*, Conference Proceedings of the VIIIth International Conference on Applied Economics Contemporary Issues In Economy under the title Market or Government?, red. A.P. Balcerzak, Institute of Economic Research and Polish Economic Society Branch in Toruń 18–19 June 2015.

analizy danych finansowych, ekspertyzy finansowe oraz doradztwo w sprawach spornych, zapobieganie działaniom nieetycznym, doradztwo w sprawie zgodności prowadzonych działań z obowiązującymi regulacjami, a także doradztwo w zakresie przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy.

Audyt śledczy obejmuje dochodzenia gospodarcze, informatykę śledczą, doradztwo w zakresie *compliance*, zapobieganie praniu pieniędzy, świadczy więc szeroki wachlarz usług z zakresu zapobiegania nadużyciom.

Pomysłowość osób stosujących w praktyce manipulacje niekiedy wyprzedza wiedzę i świadomość osób kontrolujących. Im bardziej konkurencyjne warunki życia gospodarczego, tym, niestety, coraz mocniej wyrafinowane i lepiej ukrywane oszustwa finansowe. Dotyczy to również polskich warunków gospodarczych. Rolą audytu śledczego jest więc wykrywanie przestępstw gospodarczych.

Techniki manipulacji mogą dotyczyć zasobów (prezentowanych w bilansie jako aktywa lub pasywa) oraz strumieni (prezentowanych w rachunku zysków i strat jako koszty lub przychody)¹⁶. W praktyce częściej stosowane były techniki fałszowania przychodów i kosztów, ponieważ bezpośrednio wpływają na poziom wyniku finansowego jednostki. Znikoma część oszustw ukierunkowana była na zniekształcenie pozycji bilansowych. Można tu zaliczyć technikę wadliwej prezentacji bilansowej rozrachunków oraz manipulowanie terminami płatności. Techniki te dotyczą najczęściej agresywnej rachunkowości, wygładzania zysków, oszukańczej sprawozdawczości, fałszowania ksiąg i upiększania wyników¹⁷. Podział oszustw finansowych przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Podział oszustw finansowych

Działania kształtujące wielkość kosztów	Działania kształtujące wielkość przychodów	Pozostałe działania
Aktywowanie niewłaściwych kosztów	Przyspieszone fakturowanie i manipulowanie okresem ujmowania przychodów	Wadliwe ujęcie leasingu
Wadliwa prezentacja kosztów prac rozwojowych	Sprzedaż z klauzulą odkupu	Manipulowanie terminem płatności (ang. <i>window dressing</i>)
Manipulowanie odpisami amortyzacyjnymi i nakładami na ulepszenia	Rozwiązywanie nieuzasadnionych rezerw	Niewłaściwe klasyfikowanie rozrachunków ze względu na termin płatności

¹⁶ M. Kutera, A. Hołda, S. Surdykowska, *Oszustwa księgowo teoria i praktyka*, Difin, Warszawa 2006, s. 57.

¹⁷ M. Kutera, *Rola audytu w wykrywaniu przestępstw gospodarczych*, Difin, Warszawa 2008, s. 39.

cd. tab. 1

Działania kształtujące wielkość kosztów	Działania kształtujące wielkość przychodów	Pozostałe działania
Tworzenie „cichych” rezerw	Fikcyjna sprzedaż (np. dostawy bez zamówień)	Ujęcie zobowiązań warunkowych
Odpisy aktualizacyjne aktywów (w szczególności zapasów i należności)	Szacunek przychodów w kontraktach długoterminowych	Brak rzetelnego wyodrębnienia strumieni działalności kontynuowanej i niekontynuowanej
Nieuwzględnianie normalnego poziomu wykorzystania zdolności produkcyjnych w wycenie zapasów*	Wykorzystanie cen transferowych	Nieujawnianie realnych zagrożeń kontynuacji działalności

* Kiedy roczne sprawozdanie finansowe nie podlega badaniu i ogłaszaniu w myśl art. 64 ust. 1, obliczając koszt wytworzenia produktu, jednostka może do kosztów bezpośrednich doliczyć koszty pośrednie związane z wytworzeniem tego produktu, niezależnie od poziomu wykorzystania zdolności produkcyjnych (art. 28 ust. 4a UoR).

Źródło: opracowanie własne.

Do najczęstszych przykładów oszustw finansowych z polskiej praktyki gospodarczej należy sprzeniewierzenie aktywów oraz oszukańcza sprawozdawczość finansowa. Są one również najważniejsze z punktu widzenia wyników badań nad przestępczością gospodarczą. Pierwszy rodzaj nadużyć występuje najczęściej, drugi zaś ma największe skutki finansowe.

5. Przykład nadużyć w jednostce gospodarczej

Bardzo często spotykanym przypadkiem w rzeczywistości gospodarczej jest to, że każda spółka może zawiązać podmiot od siebie zależny. Najczęściej są to spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółki akcyjne. W celu utworzenia nowej jednostki potrzebna jest umowa spółki (ewentualnie statut w przypadku spółki akcyjnej), w której m.in. zostaną określone właściciele, ich udział w kapitale zakładowym oraz sposób jego pokrycia. W przypadku wnoszenia aportów, należy w umowie spółki podać ich rodzaj oraz wycenę według wartości rynkowej. Umowa zawiązania nowej spółki podlega rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym. Z dniem dokonania tego wpisu podmiot uzyskuje osobowość prawną i może w pełni rozwinąć działalność gospodarczą.

Bardzo często do takich praktyk uciekają się spółki, które znajdowały się w niezbyt ciekawej sytuacji majątkowo-finansowej. Jako przykład można podać tutaj podmioty będące pośrednikami w handlu węglem.

Spółka A utworzyła samodzielnie spółkę zależną B o kapitale zakładowym w wysokości 6 mln zł. Na pokrycie swoich udziałów przekazano w całości wkład pieniężny. Podczas weryfikacji rocznego sprawozdania finansowego spółki A dokonano analizy aktualnego sprawozdania finansowego podmiotu B w celu ustalenia realności prezentowanych inwestycji. Okazało się, że przeważającym składnikiem bilansu spółki B są udziały w kolejnym podmiocie — spółce C. To z kolei pociągało konieczność zbadania kolejnego sprawozdania finansowego. Wielokrotnie spółek tych było jeszcze więcej, co sprawiało trudność dotarcia do początkowych danych.

W praktyce spółka ta nie prowadziła żadnej działalności gospodarczej — jej właścicielami i jednocześnie członkami zarządu były te same osoby, które wchodziły w skład zarządu spółki A. Dodatkowo w ciągu roku sprawozdawczego spółka C sprzedała udziały w spółce na rzecz osób z zarządu spółki A. Cena sprzedaży zawarta w umowie sprzedaży była dużo niższa niż wartość przejętej spółki C. Należności z tytułu sprzedaży dalej pozostawały nieuregulowane.

W rzeczywistości nadużycie było bardzo trudne do wykrycia. Rolą audytu byłoby bardzo dokładne przeanalizowanie stosunków kapitałowych między podmiotami. W tym zakresie brak jest w zasadzie ograniczeń. Można zawiązywać spółki zależne i przekazywać na pokrycie ich kapitału środki pieniężne. Ten sposób objęcia udziałów jest nawet bardziej wiarygodny niż przekazywanie aportów.

Kupno udziałów lub akcji spółek nienotowanych na rynkach regulowanych odbywa się zazwyczaj na podstawie zwykłej umowy zawieranej między dwoma jednostkami, które mają dość duży zakres swobody przy ustalaniu ceny sprzedaży takich aktywów finansowych. Przeniesienie własności spółki następuje z chwilą podpisania umowy, o ile nie zawiera ona szczególnych warunków w tym zakresie.

6. Podsumowanie

Zaprezentowany przykład pokazuje, że problem nadużyć jest problemem ciągle aktualnym. Im wyższy majątek podmiotów, tym większe ryzyko możliwości malwersacji finansowych. Ponieważ prawo w zakresie tworzenia spółek nie stwarza w zasadzie ograniczeń, można zawiązywać spółki zależne i przekazywać na pokrycie ich kapitału środki pieniężne. Ten sposób objęcia udziałów jest nawet bardziej wiarygodny niż przekazywanie aportów, z którymi może się wiązać celowe zawyżenie wartości. Kupno udziałów lub akcji spółek nienotowanych na rynkach regulowanych odbywa się zazwyczaj na podstawie zwykłej umowy zawieranej między

dwoma jednostkami, które mają dość duży zakres swobody przy ustalaniu ceny sprzedaży udziałów finansowych. Przeniesienie własności spółki następuje z chwilą podpisania umowy, o ile nie zawiera ona szczególnych warunków w tym zakresie.

Przykład pokazuje tylko jedno z możliwych nadużyć. W praktyce jest ich znacznie więcej. Stąd też bardzo ważną rolę należy przypisać audytowi i audytorom.

Badania przeprowadzane przez jednostki audytowe mają prowadzić do wykluczenia błędów. Powinny też zapobiegać i ograniczać ryzyko wystąpienia nadużyć, stąd też rola rzetelnego audytu jest bardzo istotna.

Bibliografia

1. Chapman R., *Simple Tools and techniques for enterprises risk management*, second ed., Wiley, New York 2011.
2. Czerwiński K., *Audyt wewnętrzny*, Wydawnictwo InfoAudit, Warszawa 2005.
3. Emerling I., *Creative accounting versus the financial result of an enterprise*, w: *Human and Social Sciences at the Common Conference*, t. 2, EDIS – Publishing Institution of the University of Zlina, Thomson Ltd, Slovakia 2014.
4. Emerling I., *A credible picture of the financial condition of an enterprise versus financial frauds*, EBF – ECONOMY, BUSINESS AND FINANCING (Journal detailed information) 2015, vol. 3, iss. 1, Publishing Society Ltd, Slovakia.
5. Emerling I., Bożek S., *Protecting the organization against risk and the role of financial audit*, Conference Proceedings of the VIIIth International Conference on Applied Economics Contemporary Issues In Economy under the title Market or Government?, red. A.P. Balcerzak, Institute of Economic Research and Polish Economic Society Branch in Toruń 18–19 June 2015.
6. Hołda A., Nowak W., *Oszustwa w systemie rachunkowości a ewolucja procedur badania sprawozdań finansowych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2003, t. 13(69).
7. Kiziukiewicz T., *Audyt wewnętrzny w jednostkach sektora finansów publicznych*, Difin, Warszawa 2009.
8. *Kodeks etyki (The Code of Ethics)*, tłum. IIA – Polska, Warszawa 2016.
9. Korombel A., *Process of risk identification in internal audit*, w: *Contemporary Trends in Management and Finance. Theory and Practice*, red. M. Sierpińska, P. Szczepankowski, University of Finance and Management in Warsaw, Warsaw 2010.
10. Kutera M., *Rola audytu w wykrywaniu przestępstw gospodarczych*, Difin, Warszawa 2008.

11. Kutera M., Hołda A., Surdykowska S., *Oszustwa księgowe teoria i praktyka*, Difin, Warszawa 2006.
12. Lis T., *Ewolucja audytu*, w: *Metody i procedury audytu wewnętrznego w jednostkach sektora finansów publicznych*, red. A. Kostur, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2012.
13. Pickett S., *Auditing the Risk Management Process*, John Wiley and Sons, Hoboken 2005.
14. Saunders E., *Audyt i kontrola wewnętrzna w przedsiębiorstwach*, Wydawnictwo EDUKATOR, Częstochowa 2002.
15. Schneider K., *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, PWE, Warszawa 2007.
16. Wołoszyn A.J., *Kontrola wewnętrzna i audyt wewnętrzny w jednostkach organizacyjnych sektora finansów publicznych*, w: K. Winiarska, A.J. Wołoszyn, *Rachunkowość budżetowa*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2002.
17. Wójcik-Jurkiewicz M., *Kierunki zmian w zakresie wiarygodności sprawozdań finansowych*, w: *Transformacja polskiej rachunkowości na tle rozwoju rachunkowości międzynarodowej*, „Studia Ekonomiczne” 2014, nr 164, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.

The Role of Audit in Revealing Fraud

Summary

Revealing fraud is a complex process. To be able to do it, you need not only in-depth knowledge in law, finance and accounting but also the ability to combine facts and search for links among them. Recently, audit has been perceived as a crucial instrument of management and surveillance over economic operators.

The paper outlines and explores theoretical and practical aspects of audit in an enterprise and its role in revealing fraud. It also discusses the role and importance of internal audit as well as the role and responsibilities of an auditor. Research methods used by the author are based on literature studies in the field and on the analysis of a practical case study.

Keywords: errors, accounting fraud, risk, economic operator, audit, ethics
